

NIKLAS NATT OCH DAG

1795

Vertaald door Lammie Post-Oostenbrink

2022 Prometheus Amsterdam

Oorspronkelijke titel 1795

© 2021 Niklas Natt och Dag

© 2022 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en

Lammie Post-Oostenbrink

Omslagontwerp Roald Triebels

Illustratie omslag *De wanhopige man* (zelfportret), Gustave Courbet/Luisa

Ricciarini/Privécollectie/Bridgeman Images

Foto auteur Thron Ullberg

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 4354 1

*Wie spint het garen dat ons de weg wijst door het duistere
doolhof van onze driften?*

– Donatien-Alphonse-François de Sade, 1795

Personen die worden genoemd in 1795

Tycho Ceton: uit de Eumenidenorde gezet; voormalig slaveneigenaar in Zweeds West-Indië, na terugkeer schutsheer van een kindertehuis in een poging zijn misdaden achter liefdadigheid te verbergen. Het brein achter de moord op de vrouw van Erik Tre Rosor en architect van diens ongeluk. Sinds de brand in het kindertehuis Hornsberget op de vlucht, verzwakt en weerloos.

Jean Michael Cardell: ook wel Mickel genoemd. Voormalig artilleriesoldaat. Verloor zijn linkerarm bij de Slag om Svensksund, vervolgens in dienst bij de tuchtwachter. Is door een verspreking indirect de aanstichter van de brand in Hornsberget, waarbij de tweeling van Anna Stina Knapp om het leven kwam. Hij voelt zich verantwoordelijk voor hun dood. Ernstig verbrand, al heeft hij meer last van de wonden op zijn geweten dan van die van de brand.

Cecil Winge: jurist, extraordinair medewerker bij de schoutenkamer; een voorbeeld van rationaliteit. Dood en begraven.

Emil Winge: zijn jongere broer. Gesjeesd aan de universiteit van Uppsala als reactie op de eisen en verwachtingen die zijn vader aan hem stelde; dankzij Cardell in de schoenen van zijn overleden broer gestapt, met fatale gevolgen. Was verslaafd aan alcohol om zijn waanvoorstellingen de baas te blijven, is nu een jaar nuchter.

Anna Stina Knapp: voormalig spinhuistuchteling; weduwe. Verloor onlangs haar kinderen. Door mensenhandelaar Dülitz opgedragen om Magdalena Rudenschöld te bezoeken, die wegens hoogverraad zat opgesloten in het spinhuis op Långholmen. Zij moest Anna Stina een lijst meegeven met de namen van de samenzweerders die met Armfelt het regentenregime omver willen werpen.

Maja en Karl: de tweeling van Anna Stina Knapp, tot as verbrand in Hornsberget voor ze hun eerste verjaardag konden vieren.

Erik Tre Rosor: naïeve jongeling van geboorte, opgenomen in het dolhuis van Danviken, aldaar getrepaneerd. Bedrogen door Ceton. Uit wraak heeft hij diens kindertehuis in brand gestoken. Uit woede gedood door Cardell bij het schijnsel van de fatale brand.

Eenzame Lisa: zwerversmeisje dat 's zomers in Stora Skuggan verblijft; heeft Anna Stina geholpen bij de zware bevalling van haar tweeling; in de herfst van 1794 zonder opgaaf van reden naar het zuiden vertrokken om haar naam trouw te blijven.

Petter Pettersson: tuchtmeester bij het spinhuis op Långholmen. Liet Anna Stina gaan na een belofte die vervolgens werd verbroken; heeft de brief van Rudenschöld als onderpand gehouden.

Isak Reinhold Blom: secretaris bij de Stockholmse schoutenkamer; dichter, zij het geen beste. Voormalig collega van Cecil Winge, momenteel beschermheer van Emil Winge.

Dülitz: voormalig vluchteling uit Polen; handelaar in mensenlevens.

Miranda Ceton: echtgenote van Tycho; verlamd en aan bed gekluisterd; tegen haar wil in leven gehouden door haar echtgenoot; heeft Emil Winge en Mickel Cardell geholpen bij hun jacht op Tycho, hoewel ze daar zo haar eigen redenen voor had.

Gustav III: bij gratie Gods koning van Zweden, Göte en Vende; neergeschoten in de opera, gestorven in maart 1792.

Gustav Adolf Reuterholm: de sterke man van het regentenregime; ook wel de grootvizier genoemd; de facto heerser van het rijk; opvliegerig en verwaand, vastbesloten om de overgebleven gustaviaanse loyalisten uit te roeien.

Hertog Karl: de jongere broer van koning Gustav zaliger; regeert het rijk uit naam van de minderjarige kroonprins tot diens achttiende verjaardag. Niet geïnteresseerd in politiek; gewillig schoothondje van Reuterholm.

Hertog Fredrik Adolf: jongste broer van Gustav III zaliger, overbodige prins. Levensgenieter.

Gustav Adolf: enige zoon van Gustav III zaliger; alleen in naam koning van Zweden; nog minderjarig, het rijk wordt door een regent waargenomen.

Gustav Mauritz Armfelt: gunsteling van de koning zaliger; het land ont-

vlucht nadat hij werd ontmaskerd als de leider van een samenzwering tegen het regentenregime.

Magdalena Rudenschöld: voormalig hofdame; minnares van Armfelt en betrokken bij de samenzwering; zat gevangen op Långholmen.

Johan Erik Edman: hoge ambtenaar van de Justitiekanselier; rechterhand van Reuterholm; opvliegend en meedogenloos; verantwoordelijk voor de jacht op de gustavianen.

Magnus Ullholm: schout van Stockholm; veroordeeld voor het graaien in de weduwekas van de clerus; een lafaard.

De Eumeniden: orde waar machtige mannen hun geneugten bevredigen onder het mom van de liefdadigheid.

Proloog

HERFST 1794

I

VERDWENEN IS HET weldadige geluid van strijkers en snaren die onlangs zijn wereld vulden en waarbij hij al het andere kon vergeten. In plaats daarvan luidden de kerkklokken in de herfstnacht. Hun gebeier wordt beantwoord door het geluid van stampende voeten die op zoek zijn naar hem en niemand anders, die luidkeels aan iedereen laten weten dat hij hulpeloos is. Tycho Ceton trekt zijn schouders op tot aan zijn oren en zoekt beschutting in een steeg, haast zich weg van het kabaal bij Polhems sluss. Zijn voet blijft haken achter een gebroken straatsteen en zijn schoen gaat kapot, maar hij kan niet blijven staan, hij past zijn snelheid aan om ervoor te zorgen dat hij zijn schoen niet verliest. Hij is alleen, Jarrick is niet langer bij hem, die heeft zonder een woord te zeggen een zijsteeg gepakt met de centen die hij voor zijn laatste taak had geëist. Ceton is niet verbaasd. Hij had zelfs niets anders verwacht. Hij is ontmaskerd; als zijn leven te koop wordt aangeboden, zullen de kopers in de rij staan. Hun wegen kunnen beter nu scheiden dan dat hij moet toekijken hoe de band die gierigheid heeft gevlochten het breekpunt bereikt. Wat er aan vertrouwen resteerde zou alleen maar uitgestelde teleurstelling zijn.

Er staan schuimkoppen op de golven in Saltsjön, zo ver als bij het licht van de sterren te zien is. Op de ophaalbrug moet hij steun zoeken bij de leuning om niet te vallen op de heen en weer zwaaiende brugplanken. De wind perst het water van Mälaren met enorm veel kracht tussen de stenen door en door de kieren tussen de planken wordt het lawaai van de branding steeds erger. Gefluister vol leedvermaak op de plekken waar het schuim langs de muur schuurt: *Je beren zitten je op de hielen. Alle schulden zijn kwijtgescholden en bloed is het enige wettige betaalmiddel.* Eenmaal aan de andere kant vindt hij al snel een koets, de koetsier zat op de bok te slapen met zijn handen in zijn oksels gestopt

en zijn kin op zijn borst. Tycho Ceton duikt weg achter de smerige gebarsten raampjes terwijl de hoeven hun ritme vinden.

De gevallen rozenblaadjes liggen in de luwte achter de muur, ze wervelen bij elke regenbui in het rond. Hij klopt op de deur, snauwt zijn naam tegen het dienstmeisje en grist de nachtkaa's uit haar handen. Ze is zo verstandig om snel een stap opzij te doen als de voordeur eenmaal open is. In de hal ruikt hij de stank al die uit de slaapkamer afkomstig is en die geen parfum meer kan verhullen. Voor haar deur wil hij zijn geparfumeerde zijden zakdoek tegen zijn neus drukken, maar hij bedenkt zich en stopt hem weer in zijn zak, niet bereid haar iets te laten zien wat hem kan dwingen om te handelen, al was het maar uit walging. De messing deurkruk voelt warm aan als hij zijn hand er even op laat rusten omdat hij aarzelt. Dan drukt hij die naar beneden, duwt de deur open en stapt de duisternis van de slaapkamer binnen.

De stank die hem tegemoet slaat geeft vorm aan de duisternis, alsof het mist of rook is. Als hij door de kamer loopt verblindt de kaars die hij in zijn hand heeft hem meer dan dat die hem bijlicht. Hij zet de kandelaar op een tafel bij de muur en blijft even voor de brede schaduw van het hemelbed staan. Zijn echtgenote ligt verstopt achter de fluwelen gordijnen. Tycho wacht tot zijn hartslag tot rust is gekomen en als het zover is, hoort hij haar ademen. Het klinkt eerder rustig en afwachtend dan het gesnurk van iemand die slaapt. Hij voelt de verontwaardiging opborrelen. Nu al loopt hij achter de feiten aan. Ze ligt daar, als een slang in haar hol, en bekijkt hem met al het geduld dat ze zich met de jaren heeft aangeleerd, dat van hem zal zich nooit met het hare kunnen meten.

‘Mijn geliefde Tycho. Ik heb zo lang op je gewacht.’

Ceton rilt van haar stem, weet welke vormen het geluid verhullen. Ze is naar alle kanten uitgedijd door haar verlamming, maar haar stem klinkt nog hetzelfde als toen ze een tenger meisje was. Haar lijden moet verschrikkelijk zijn, maar in haar woorden klinkt iets tevredens door alsof ze ervan geniet als een zoete wijn. Hij begint te zweten onder zijn overhemd als hij een reactie over zijn lippen dwingt.

‘Miranda.’

Ze barst in lachen uit bij het horen van haar eigen naam. Tycho voelt hoe zijn tong in zijn mond opzwellt, zijn gedachten zijn opeens traag en

onwillig en hij kan niets anders dan wachten op haar beweegreden, waardoor elk initiatief hem door de vingers is geglipt.

‘Ach, Tycho. Je stem. Die trilt zowaar. En dat nog wel in bijzijn van je eigen echtgenote. Maar ik kan de eer voor jouw vernedering ongetwijfeld niet alleen opstrijken. De kerkklokken luiden al urenlang. Ik heb de kleine Gustava naar boven gestuurd om te kijken wat er aan de hand is. Ze zegt dat Kungsholmen in brand staat. Opeens sta jij voor de deur en dan nog wel in zo’n staat. Je hemd en jas zijn nat van het zweet en jouw angstgeur doet niet onder voor de stank die mijn zieke benen verspreiden. Wat is er toch met je, mijn lieve schat?’

Haar tong wist altijd zijn zwakste punten te raken, wat tot haar eigen ondergang heeft geleid. De haat druipt van elk woord af. Verontwaardiging wint het van welsprekendheid en hij fluistert kwaad.

‘Hoe ver is jouw werk, Miranda?’

‘Welnu, Tycho, zoals je zult begrijpen is het niet eenvoudig om zoiets zeker te weten voor iemand die nog niet eens haar vingertopje van het laken kan tillen. Maar ik hoop werkelijk dat de ramp die je is overkomen gedeeltelijk aan mij te danken is, want daar heb ik goed mijn best voor gedaan.’

Ze beweegt haar hoofd, het kleine belletje rinkelt.

‘Ik heb bezoek gehad, Tycho, waarop ik lang vergeefs had gewacht, en ik geef toe dat het eerst nauwelijks aan de verwachtingen voldeed waarvan ik had gedroomd. De ene groot, de ander klein, de grote zo verminkt en sleets dat hij haast niet te herkennen was als mens, met een arm te weinig op de koop toe. De kleine... hij had ze niet allemaal op een rijtje, zoveel was wel duidelijk. Dat de zaak die ze op zich hadden genomen hopeloos was, daar twijfelde ik niet aan. Wie zou zulk gespuis op hun woord geloven, zelfs als ze zowel bekentenissen als bewijs konden laten zien? Maar die eenarmige. Er brandde zo’n razernij in hem, zo veel woede waardoor het behang bijna van de muren krulde. Ik vraag me af met welke leugens je hem hebt gevoed, hoe je over je wandaden hebt opgeschept. Maar goed. Ik stuurde hem naar de anatomiezaal in de hoop dat hij je ter plekke uit woede zou doden, maar ik heb blijkbaar de zelfbeheersing van de man onderschat.’

‘Is dat alles?’

‘Ik heb heel wat over jou verteld, lieve Tycho, en over je vele misda-

den. Maar niet alles.’

‘Waarom niet?’

‘De angst heeft je hersenen aangetast. Je weet waarom. Ik gaf ze weinig kans van slagen, noch met het een noch met het ander. Maar als dat merkwaaardige stel niet nieuwsgieriger terugkeert, zullen er weldra anderen komen. Dan zal ik alles vertellen, tenzij je me geeft waar ik zo naar verlang.’

Hij wacht tot ze verdergaat terwijl zijn slapen steeds harder beginnen te kloppen.

‘Je moet me nu vrijlaten, Tycho. Je hebt geen andere keuze. Ik weet dat je dat meestal aan anderen overlaat terwijl je zelf toekijkt. Nee, je hoeft niet op zoek te gaan naar Gustava. Ze is er niet meer, ik heb haar aangeraden ervandoor te gaan om nooit weer terug te keren als ze voor jou de deur had opengedaan. Vannacht moet je voor één keer zelf de handen uit de mouwen steken. Als je dat doet en als het je lukt om jouw treurige leven dat niets meer waard is, te rekken, moet je één ding goed onthouden: ik heb gewonnen, Tycho. Dit laatste spelletje is in mijn voordeel uitgevallen. Al die jaren, elk uur en elke minuut die ik in dit bed heb doorgebracht, zijn het helemaal waard geweest als ik jouw treurige verschijning nu bekijk. Herinner je je de dag dat ik je bruid was? Ik vond je toen zo mooi, maar dat was voor ik je beter leerde kennen. Je bent nu in mijn ogen duizend keer mooier, zo bang en verneerd. Schiet op, mijn liefste, want je verblijfplaats is bekend en je vijanden snakken naar wraak. Dit verlies is vast niet je laatste. Wie zal het eerst komen, denk je? De eenarmige tuchtwachter en de magere gek? Je voormalige ordebroeders? Een van al die heren die je gedwongen hebt je een gunst te doen? Ik vraag me welke handen het ergste lot voor jou bedacht hebben. Als er een God bestond zou Hij me toch nauwelijks een glimp weigeren, zelfs als ik uit de diepte van mijn eigen hel moest toekijken. Maar zo gaat het met de zorgen van anderen. Doe nu wat je is opgedragen voor je te weinig tijd hebt.’

Hij weet dat ze de waarheid spreekt. Toch aarzelt hij, probeert vergeefs het probleem van alle kanten te bekijken, net als een verliezer van een schaakpartij die vol wantrouwen om het bord wandelt om zich ervan te vergewissen dat hij echt mat staat. Als in een nachtmerrie loopt hij langzaam naar het bed en haar afschuwelijk gezwollen gedaante, die

zich onder de deken affekent. Zijn longen vullen zich met de vieze lucht omdat hij te snel ademt en hij slikt langzaam om niet over te geven. Ze giechelt zachtjes en verrukt.

‘Mijn Tycho. Het is alsof een verlegen schooljongetje voor het eerst optreedt.’

Hij trekt met een ruk het kussen onder haar hoofd vandaan en legt het met trillende handen op haar gezicht. Hij drukt het stevig naar beneden, maar hij is niet sterk genoeg en opeens lijkt het zand in de zandloper te veranderen in stroop. Hij moet vooroverbuigen en met zijn hele gewicht op haar leunen als in een tedere omhelzing en hij rilt van walging als haar losse huid onder hem heen en weer schommelt. En nog lang, heel lang, gedempt door het dons en de zijde, hoort hij haar triomfantelijke lach en een belletje dat zachtjes rinkelt.

Tycho Ceton zoekt steun bij de muur als hij het huis verlaat. Hij wilde zo veel mogelijk geld en andere waardevolle zaken die er van zijn vermogen over zijn bij elkaar graaien, maar hij kon lang niet alles meenemen, hij vergat veel verstoppelken toen de paniek zijn geheugen overmande. Ze ligt dood in haar kamer, maar haar ogen zijn open en haar olijke blik volgt hem dwars door de muren. Hij moet uiteindelijk volstaan met een klein stoffen tasje. Eenmaal op het erf is het nog donker, maar het is een ander soort duisternis dan eerst. Hij moet van nood stilhouden bij het hek, ervan overtuigd dat het een gewelf was waarvan het traliewerk is neergelaten. Het is een stekende angst die hij altijd diep in zijn hart voelt, immer op de achtergrond aanwezig, weliswaar niet vergeten maar toch in elk geval voor de wereld verborgen gehouden. Die heeft zijn boeien opengebroken en de wereld in bezit genomen. Die bevindt zich overal om hem heen. Hij slikt een geluid in en gaat ervandoor als een haas voor de wind die de geur van honden meedraagt.

II

Dülitz ruikt meteen onraad als er wordt aangeklopt. Hij is gewend dat zijn clientèle zich op alle tijdstippen van de dag meldt, een verontschuldiging voor het ongemak in de vorm van geschraap van nagels op de deur. Nu wordt er echter hard met een wandelstok op de deur gebonsd, een ritmisch salvo van iemand die weet dat hij zich niet hoeft te verantwoorden voor de deuken die de zilveren knop in het hout achterlaat. Het is laat, maar hij kan nog genoeg zien als hij op de bovenverdieping even het gordijn opzijschuift, waarbij hij erop let dat zijn gedaante niet te zien is vanaf de straat. Twee mannen, incognito, de hoeden ver over het voorhoofd getrokken. Tot zover niets bijzonders. Weinig bezoekers lopen ermee te koop dat ze bij hem langsgaan. Verderop, op de hoek van Ormsaltaregränden, wachten twee metgezellen die de opdracht hebben gekregen zich afzijdig te houden, de schouders opgetrokken om hun nekken tegen de miezerregen te beschermen, stevige mannen met een uniform verborgen onder hun jas. Boven de daken, aan de overkant van Polhems sluss, flikkeren de straatlantaarns en verlichte ramen in de stad tussen de bruggen, gehuld in regensluiers, een veelogig beest dat hem lijkt te observeren, de ene keer zonder veel interesse, de andere keer kwaadaardig. Dülitz heeft vaak uitgekeken over de Stockholmse gedaante, nog steeds een vreemde voor hem na al die jaren, in het besef dat hij op een dag het graf dat hij heeft gegraven zal opmerken.

Opeens weet Dülitz wat het bezoek komt doen, hij heeft het verdrongen, al zat hij er wel op te wachten. Toch kan hij het, nu hij voor het blok wordt gezet, niet laten om vraagtekens te zetten bij de keuzes die hem naar deze doodlopende weg hebben geleid. Misschien komt er een tijd in het leven van elke man dat hij uit verveling bereid is risico's te nemen waarbij het gewicht in de weegschaal van de toekomst naar het verleden verschuift, en hij automatisch terugdenkt aan zijn onbesuisde jeugd. Hij

had de taak die hem was opgedragen moeten weigeren, maar naar de stem der rede die hem dat afraadde, luisterde hij niet. Het kwam door dat meisje, Anna Stina Knapp. Als zij er niet was geweest, had het gevaar zijn deur niet opgezocht op een avond als deze. Ze kwam gelegen en ze had de juiste vereisten, een samenloop van omstandigheden die maar zelden voorkwam. Misschien werd hij door medelijden in de verleiding gebracht, misschien door dweepzucht. Hij wuift de verwijten weg, want als die al van nut zijn geweest, nu maakt het toch niets meer uit. Zijn deur wordt nogmaals als trommel gebruikt. Ottosson slaapt nog half en heeft een kater en hij kijkt Dülitz in de hal vragend en angstig aan. Dülitz gebaart dat zijn knecht opzij moet gaan en schuift zelf de grendel van de deur, zich er terdege van bewust dat de teerling nu wordt geworpen en dat het aantal ogen zijn lot zal bepalen.

De kachel is inmiddels aan, maar de warmte heeft zich nog niet verspreid door de kamer. Schout Ullholm houdt liever zijn handschoenen aan als hij de roemer met wijn aanpakt die Ottosson hem met trillende handen aanreikt. Beide gasten hebben een stoel gekregen.

‘U kent misschien mijn metgezel van gezicht?’

Dülitz steekt de waskaarsen in de kandelaber aan, de een met de ander, en knikt, ondanks alles tevreden dat aan zijn handen nauwelijks te zien is wat hij voelt, wat bij zijn knecht wel het geval was.

‘Secretaris Edman wordt voorafgegaan door zijn reputatie.’

Johan Erik Edman is zeker vijftien jaar jonger dan de schout, met onrustige ogen boven een gezwollen loopneus die hij constant moet snuiten. Ullholm laat zich de wijn smaken.

‘Uitstekend. Een man met uw specialiteit doet er verstandig aan om goed op de hoogte te zijn. Dan weet u ook dat mijnheer Edman de spin in het web is dat wordt gevormd door de verkenners van de kroon, onze leeuw in de jacht op de gustavianen. Dankzij zijn inspanning is de verrader Armfelt met de staart tussen de benen het rijk ontvlucht.’

Dülitz knikt instemmend.

‘Ook in de lichtschuwere kringen wordt mijnheer Edman gerespecteerd, vanwege zijn meedogenloze karakter en zijn vindingrijke methodes om bekentenissen te ontlokken aan die personen bij wie de schuld zo goed verstopt zit dat ze die zelf haast zijn vergeten.’

Uit Edmans keel ontsnapt een hees geluid, wellicht een lach, maar hij begint al snel te hoesten, zo erg dat hij zijn gezicht in zijn zakdoek moet verbergen. Ullholm klopt hem zo respectvol mogelijk op zijn rug, al heeft het weinig effect.

‘Mijnheer de secretaris kan helaas geen woord uitbrengen vandaag. Zijn keel is altijd zijn achilleshiel geweest en de belangrijkste bondgenoot van zijn vijanden. De vele bittere gerechtelijke procedures en de constante plensbuien van afgelopen herfst hebben hem geheel van zijn stem beroofd, laten we hopen dat het tijdelijk is. Zijn ijver gunt hem echter geen rust en hij heeft me daarom toestemming gegeven om tijdens dit bezoek namens hem te spreken.’

Dülitz zwijgt, een teken voor de schout dat hij verder kan praten.

‘Welnu: zoals u weet stond Ehrenström deze week dankzij de inspanningen van Edman op Nytorget op het schavot, door het gerechtshof veroordeeld voor zijn aandeel in de samenzwering van Armfelt. Ehrenström is een afspraak met het zwaard met zijn kop op het blok bespaard gebleven. In plaats daarvan is hij naar de vesting in Karlsten gestuurd om daar te creperen. Een blik op de houten brits en de stenen muren van zijn nieuwe thuis en het verlangen naar donzen dekens en verguld leer werd hem te veel. Als bij toverslag was hij bereid tot samenwerking, waar hij eerder voor de openbaar aanklager er het zwijgen toe had gedaan.’

Ullholm laat zijn wandelstok heen en weer rollen tussen zijn duim en wijsvinger.

‘Ehrenström was diplomaat, zoals u weet, hoog aangeslagen bij het hof in St. Petersburg. Een doortrapt heerschap dat begrijpt dat je niet aan een dood paard moet trekken. Hij weet dat hij de levenslange veroordeling die hij heeft gekregen over twee jaar eenvoudig kan inwisselen voor eerherstel, als de koning meerderjarig is en Reuterholm niet meer dan een herinnering. Maar hij wil niet graag wachten op genade onder deze omstandigheden en in ruil voor meer comfort heeft hij bepaalde concessies gedaan, zonder zijn medestanders meer te verraden dan hij noodzakelijk acht.’

Edmans ogen glimmen vol leedvermaak nu de kern van de zaak op het punt staat te worden onthuld. Ullholm buigt naar voren.

‘Dit liedje heeft Ehrenström gezongen: een tussenpersoon wiens naam

we voorlopig achterwege zullen laten, klopte een jaar geleden in de herfst bij u aan. Er wisselde een bedrag van eigenaar en u kreeg de opdracht om een manier te vinden waarop Magdalena Rudenschöld in contact kon blijven met haar bondgenoten. Het idee was dat ze een lijst met namen zou opstellen met daarop alle samenzweerdere, die zelfs elkaar niet van naam kennen, zodat de samenzweerdere eendrachtig konden optrekken en de gustaviaanse revolutie nieuw leven werd ingeblazen.’

Ullholm, die een droge keel heeft gekregen van zijn monoloog, schenkt zijn roemer vol en drinkt die leeg. Als hij hem heeft weggezet, is hij de draad van zijn betoog kwijt en hij krabt geërgerd onder zijn pruik tot Edman zijn aandacht trekt door zijn keel te schrapen. Even kijkt de schout verbluft toe hoe Edman ritmisch met zijn voet stampet en met zijn handen iets onzichtbaars vormt. Na een tijdje begrijpt hij wat Edman wil zeggen.

‘Rudenschöld zat tijdelijk in een kamer tussen de hoeren op Långholmen terwijl er ijzer gesmeed werd om het venster mee af te sluiten van een gepastere gevangenis. Het spinhuis heeft een bijzonder slechte reputatie, wat haar verblijf daar u de beste mogelijkheden gaf om aan uw verplichtingen te voldoen. Nu we verscheidende tuchtwachters hebben verhoord, zijn we ervan overtuigd dat er iets dergelijks is gebeurd. Maar het zijn een stelletje dronkenlappen en de mannen die leep genoeg waren om te liegen, zijn geen haar beter dan de mannen die te dom of te dronken zijn om een betrouwbare getuigenis af te leggen van wat er zich onder hun eigen neus heeft afgespeeld.’

Johan Edman buigt naar voren om de kandelaber zo te verschuiven dat het licht beter op het gezicht van Dülitz schijnt voordat Ullholm zijn vraag stelt.

‘Goed. De brief van Rudenschöld met de namen van de samenzweerdere, Dülitz. Waar is die?’

Nu is het de beurt aan Dülitz om zijn roemer vol te schenken en te drinken, vooral om tijd te rekken, maar er drijft geen ultieme list boven uit zijn nevelige brein en hij proeft ook niets van de wijn.

‘Alles wat u hebt gezegd, klopt. Ik zie geen aanleiding om het te ontkennen. Maar er is iets misgegaan.’

Ullman en Edman wisselen een blik uit en Edman gebaart dat hij verder kan praten.

‘Ik heb puur toevallig een meisje gevonden, Anna Stina Knapp. Voor zover mij bekend is ze de enige levende ziel die een geheime weg uit het spinhuis op Långholmen kende: een tunnel onder de muur die bedoeld was om de grond te draineren en die vervolgens in de vergetelheid is geraakt, zo smal dat elke vluchtpoging wordt ontmoedigd. Zo is ze vorig jaar zomer ontsnapt. Ik heb haar opgedragen om via dezelfde weg naar binnen te gaan. Sindsdien zit ik vergeefs te wachten op bericht.’

‘Waarom denkt u dat ze in haar opzet is geslaagd?’

Dülitz heeft zichzelf die vraag al heel vaak gesteld.

‘Ze gaf me haar woord. Ik ga dag in dag uit met leugenaars om en toch geloofde ik haar. Ze zat in het nauw en ik bood haar een uitweg. Het meisje is niet meer op Långholmen, dat weet ik inmiddels zeker. Als er al een brief is geschreven, dan weet ik niet waar die zich bevindt.’

Edmans ogen zoeken zijn blik, gewend als hij is om te jagen op de schaduw van de leugen bij degene die hij ondervraagt. Ullholm trommelt geërgerd met zijn vingers op tafel.

‘Uw eigen reputatie is nu niet direct betrouwbaar.’

Dülitz, met de ogen nog steeds strak op Edman gericht, buigt over de tafel.

‘Als de brief in mijn bezit was, was ik al met de onderhandelingen over de prijs gestart. Als ik er niet meer voor had gekregen dan me oorspronkelijk was geboden, dan had ik hem zeker kunnen inwisselen bij de schoutenkamer om daar in de gunst te komen. En als ik mijn verplichtingen al was nagekomen en de brief had doorgespeeld naar mijn opdrachtgever, van wie ik overigens de naam niet ken, zouden de verkeners van mijnheer Edman toch allang een verandering van stemming onder de revolutionaire gelederen hebben geconstateerd?’

Edman denkt een tijdje na voor hij weer achteroverleunt, aan zijn mond te zien is hij het eens met de logica van deze redenering en hij knikt kort naar Ullholm. De schout staat zuchtend op, veegt de panden van zijn jas schoon alsof hij in as heeft gezeten.

‘Welnu. We hebben onze tijd verdaan, zo lijkt het. Vind dat meisje, Dülitz. Zij is de sleutel. Ze is de enige die weet waar die brief, het belangrijkste document in het land, zich bevindt.’

‘Laat me u met klem verzekeren dat ik me al aanzienlijke inspanningen heb getroost, maar dat die nog niets hebben opgeleverd.’

Edman maakt met zijn linkerhand een gebaar als een Romeinse keizer die een oordeel velt over een verslagen strijder, maakt met zijn rechterhand een tang en pakt zijn uitgestrekte duim vast. Ullholm gaapt achter zijn behandschoende hand.

‘Wat mijn collega wil benadrukken, Dülitz, is dat uw koppigheid misschien gestimuleerd kan worden nu de inleg ietwat is veranderd. Onze duimschroeven zijn weliswaar antiek, maar ze zijn nog bruikbaar en met een drupje olie werken ze weer als vanouds. Als de botten beginnen te kraken, zingt zelfs de meest verstokte misdadiger zijn aria *molto vivace* om zo snel mogelijk van die gesel verlost te worden en we drukken met plezier de ijzers op elkaar om van het kabaal af te komen. Maar u? U zou mijnheer Edman in de gewelven achterlaten en die alleen openen om te zien hoe u nog schreeuwt als de nieuwe eeuw begint.’

III

DE SCHADUWEN STREKKEN zich uit rond de brandhaard zodra ze in de buurt van de langzaam uitdovende gloed de kans krijgen; als de zon opkomt trekken ze zich weer in hun schuilplaats terug. Bij de rokende ruïne van Hornsberget is het een lawaai van jewelste, de manschappen, moe en beroet, roepen nog maar het klinkt niet langer wanhopig, want ze weten dat hun werk succesvol is geweest. Het vuur is op de terugtocht. De spuiten lossen elkaar af om de rokende weilanden vochtig te houden en met elk paard dat met zijn last het dichtst bij het vuur durft te komen, zodat de leren slangen hun werk kunnen doen, verkleint het gebied dat zojuist nog het territorium van de brand was. Dikke rook walmt op de grens waar de levenden de verwoesting inperken en haast met vergeefs klinkend gesis proberen de laatste vlammen hun recht op te eisen. Het graf van honderd kinderen. Achter de bomen en de rook gaan nog twee gedaantes verborgen op een helling. Ze staan als versteend boven een trog te staren naar twee blote benen die uit roodgekleurd water steken. De zon staat aan de horizon, maar de rook houdt haar verdere tocht nog tegen.

Emil Winge houdt Cardells hand vast en voelt hoe die trilt als elke hese ademteug zijn pijn nieuwe krachten geeft. Toch klinkt het minder heftig dan daarnet. De verbrande wangen zijn niet meer nat van de tranen. De zich terugtrekkende duisternis heeft het stierenhoofd meegenomen en het gezicht van de tuchtwatch is weer van een man, zij het dat het door de hitte en de brand in nieuwe vormen is gegoten. Zijn haar is geschroeid, overal blaren, bloed en roet.

‘Kom, Jean Michael.’

Wonden waar net een dun vliesje op lag, barsten weer open als Cardell zijn hoofd draait om hem beter te bekijken. Tussen de grote brand-

blaren zijn zijn glanzende ogen nauwelijks zichtbaar. Boven de pijn stijgt een vraag uit die Emil niet hoeft te horen om er antwoord op te kunnen geven.

‘Steun op mijn schouder. We kunnen niet blijven. Als we hier worden betraptd gaat het van kwaad tot erger.’

Alsof hij het voor het eerst opmerkt, draait Cardell zijn enige hand verbaasd dat er een hand van iemand anders op ligt. Hij schudt zijn hoofd.

‘Ik heb nog nooit eerder iemand gedood. Niet zo. Ik heb kruit en kogels geladen als me dat werd opgedragen en ik heb zo goed mogelijk gericht op de plek waar we het meest schade konden veroorzaken. Ik heb gevechten gewonnen en heb klappen en slagen met gelijke munt uitgedeeld tot de schuld was betaald met rente op rente. Maar nooit heb ik een leven op deze manier beëindigd. Tre Rosor had geen schijn van kans. Hij was onschuldig. Ik blijf hier om op gerechtigheid te wachten.’

Emil kijkt over zijn schouder. Nergens worden de insignes van de rakkers door de eerste zonnestrallen weerkaatst. Hij ziet alleen brandblussers, hier en daar toegesnelde boeren uit de buurt, klaar om te helpen zodat hun eigen akkers niet verloren gaan en om een deel van de eer op te strijken nu het risico geweken is. Het zal niet lang duren voor de mannen van de schoutenkamer uit hun warme bedden stappen om onderzoek te doen naar de oorzaak van de verwoesting.

‘Gerechtigheid? Ik ben bang dat je dan lang vergeefs zult moeten wachten. Dat weet je beter dan wie dan ook. Als we gerechtigheid willen, hebben we hulp nodig.’

Emil werpt een blik op de dode. Het water is rood en troebel. Alleen de magere kuiten van Tre Rosor markeren zijn graf.

‘Zijn dood kan zonder problemen worden opgeteld bij alle andere die we na deze nacht op ons geweten hebben. Erik Tre Rosor moet de brand hebben aangestoken, maar wij hebben hem een lucifer in handen gedrukt, Tycho Ceton heeft de kaars gegoten. Je hebt Erik alleen geholpen af te ronden waaraan hij was begonnen. Zijn dood stond al vast en hoe eerder die kwam, hoe gelukkiger hij was. Erik Tre Rosor heeft Cetons schild verbrand zodat we zijn zwakke plek konden vinden. Als je je schuldig voelt, onthoud dan gewoon dat je zijn laatste wens hebt vervuld. Anders zou alles voor niets zijn geweest.’

‘Geen gevecht is langer die prijs waard.’

‘Misschien kan het verlies worden verzacht. We moeten op zoek gaan naar iets wat we kunnen winnen.’

Emil trekt aan zijn arm. Hij had net zo goed kunnen trekken aan een beeldhouwwerk dat een evenbeeld van de mens is. Cardell hoest, hij kan alleen maar fluisteren.

‘Waarom zou jij me in vredesnaam nu nog helpen? Ik kreeg de keuze tussen jou en een ander. Ik koos haar.’

‘Ik weet het. En ik weet ook waarom.’

‘Dankzij mijn goede bedoelingen zijn haar kinderen gekookt. Die van haar en honderd anderen.’

Emil werpt een blik op de brandhaard, waar het meisje nog geen uur geleden zat. Ze is verdwenen.

‘Jij kunt maar de helft van de verantwoording opeisen. De andere helft is van mij. Maar ik kan niet voor je kiezen. Herinner je je nog de eerste dag dat ik nuchter was? Je gaf me de vrijheid om te kiezen. Ik zal je dezelfde dienst bewijzen. Maar als je met me meegaat, moet je me je woord geven. Erop zweren. Voor welke zege dan ook.’

Even blijft het stil en Emil Winge houdt zijn adem in tot hij het antwoord hoort.

‘Ja. Mijn woord. Voor welke zege dan ook.’

‘Geen prijs is te hoog.’

‘Geen enkele.’

Hij pakt Cardell bij zijn arm.

‘Kom dan maar mee.’

Zijn getrek brengt het verbrande standbeeld in beweging, een aarzelende stap en dan nog een. Emil pakt Cardell bij de elleboog vast om hem te ondersteunen als ze de heuvel op lopen. Aan de andere kant begint de weg naar de stad tussen de bruggen. Cardell blijft boven op de heuvel staan en de krachteloze arm die plotseling verstijft houdt Emil tegen als was die arm een eikenhouten dwarsboom.

‘Deze weg leidt naar de hel. Dat besef je toch? Wil je die echt afleggen met een kreupele die je al eerder in de steek heeft gelaten?’

Het geluid dat Emil maakt houdt het midden tussen een lach en een snik.

‘Wie zou jou kunnen benijden, Jean Michael? Je leunt op iemand die de doden raadpleegt en die waan niet van werkelijkheid kan onder-

scheiden. Maar als we een andere koers kunnen varen, zeg het dan. Als dit niet onze wens is, laat het dan onze straf zijn. Hoop is niet langer de boei die ons aan het leven geketend houdt. Dat is schuld.'

'Zullen we dan vrienden worden als we samen tijd doorbrengen?'

Emil schudt zijn hoofd, niet in staat om te liegen of om de verbittering in zijn stem te verhullen.

'Nee, Jean Michael. Vrienden zullen we nooit meer worden. Ik heb nog een verzoek: regel eerst je zaken met Anna Stina. Zolang je dat niet hebt gedaan, heb ik niets aan je. Meld je daarna bij mij.'

'En jij? Wat ben jij van plan?'

'Ik ga naar Isak Blom van de schoutenkamer om alles wat in mijn macht staat te doen om ons mandaat te vernieuwen. Het zal niet eenvoudig worden als ik denk hoe we de laatste keer afscheid van elkaar hebben genomen. Daarna ga ik op zoek naar het spoor dat we moeten volgen. Zorg dat je klaarstaat zodra de jacht begint.'

Cardell zet zijn eerste, zelfstandige stap en bij elke beweging ontsnapt er een kreun aan hem.

Emil keert de rookpilaren en de ravage de rug toe. Niet alleen levens en bezittingen zijn hier verloren gegaan, hij is ook veranderd. Zolang hij zich kan herinneren heeft hij de woede gekoesterd die hij vanbinnen voelde, maar wat voorheen een eenzame vlam was, is nu een enorm vuur geworden en het brandt heftiger door zijn machteloosheid en schuldgevoelens. Hij zit gevangen als een voorn in een net, als een mot onder een glazen stolp. Wat is gebeurd kan niet ongedaan gemaakt worden, maar onzichtbare riemen verplichten. Voorheen hielp hij uit vrije wil, nu is alleen nog dwang over. Hij moet zijn uiterste best doen en daardoor blijft de stad tussen de bruggen zijn kooi.

Angst was altijd de metgezel van de woede. Vergeefs probeert hij zichzelf te troosten: hij heeft oog in oog gestaan met de minotaurus, hij heeft het donkere centrum van het labyrint bereikt, hij heeft kinderen uit doodsangst horen schreeuwen in hun laatste momenten op aarde. Hij heeft het ergste al gezien. Hoeveel erger kan het nu nog worden?